

Béke/harc

Fényképfelvételek az 1984-es pusztavacsi tömegoszlatairól

Békeásztók, békecentrum, békemenet, vetélkedők, sport- és ügyességi versenyek, népi együttesek fellépései, közkedvelt előadóművészek és zenészek koncertjei, és természetesen végül hurka, kolbász és egy kis sör, s kész is a békefesztivál – állt a „tömeg” politikai orientálásáért és kulturált szórakoztatásáért felelős apparátus nyolcvanas évekbeli „recept könyvében”. Az Országos Béketanács, a Hazafias Népfront és ez utóbbi hetilapja, a Képes Újság szervezésében 1984. augusztus 4-5-én harmadik alkalommal rendeztek béketalálkozót az ország földrajzi középpontjában, Pusztavacson. Az apropót a nukleáris háború elleni tiltakozás világnapja szolgáltatta, ezt fejezte ki a fesztivál hangzatos jelmondata is: „Békét, biztonságot a világnak!”. Egy ekkora volumenű esemény persze csak felsőbb pártszerv engedélyével, adott esetben az MSZMP Agitációs és Propaganda Bizottságának előzetes jóváhagyásával valósulhatott meg. A bizottság 1984. június 12-i állásfoglalása külön felhívta a figyelmet a „békepolitikai” célok érvényesülése mellett a „népünnepély jelleg” megőrzésére is.¹

E kettős célkitűzés – ahogy egy korabeli dokumentumban olvasható – „amolyan szocialista búcsút” eredményezett.² A nagygyűléseken a békeharc hazai illetékesei tartottak előadásokat, tolmácsolták a békeüzeneteket, s mintegy fő attrakcióként a japán békeharcos, az atomsérültek tokiói szövetségének főtitkárhelyettese, Yamamoto Hidenori a túlélők sorsával ismertette meg hallgatóságát. A pódiumvitákön aktuális kül- és belpolitikai kérdések kerültek terítékre, többek között Berecz Jánost, a *Népszabadság* főszerkesztőjét „faggathatták” az érdeklődők. A béketablók, a politikai plakátok és a békefal lehetőséget nyújtottak, hogy ki-ki szóban vagy írásban kifejezze békevágát, a „politikai totót” helyesen kitöltők pedig a következő évi moszkvai világifjúsági találkozóra válthatták meg jegyeiket. Felcsendültek a béke dal-pályázat díjazott szerzeményei, szabadtéri fotókiállítás volt hivatott bemutatni a szocialista Magyarország négy évtizedes fejlődését, a Magyar Posta emlékbélyeget bocsátott ki, és alkalmi bélyegzővel ellátott küldeményeket továbbított a helyszínről, a Magyar Honvédelmi Szövetség sportolói látványos bemutatókat tartottak. A programból nem hiányozhatott a – május elsejék rituáléját idéző – tömegakció sem: a küldötségek egyetlen menetté egyesülve indultak az ország geometriai közepét jelző toronyhoz és tűzték ki békeásztóikat, miközben több ezren írták be nevüket az itt elhelyezett békekönyvbe.

A nyári hónap első hétvégéjén azonban sokak inkább a könnyed kikapcsolódásért utaztak Pusztavacsra, főleg, hogy az ismert előadóművészek mellett olyan együttesek fellépésére lehetett számítani, mint például a Prognózis, a V'Moto-Rock, a Solaris, az R-Go, Vikidál Gyula és a P-Box, az Első Emelet, a Lord és a P-Mobil.³ Így tehát a magyar pop- és rockzene seregszemléjének ígérkező rendezvény nagy számban vonzotta a fiatal rajongókat. A korszak népszerű lemezlovasa, Dévényi Tibor kapta feladatú, hogy aktívabb részvételre buzdítsa a nagyszínpad non-stop műsorának közönségét, de a nézői aktivitás egy ponton jócskán átlépte a kívánt mértéket, olyannyira, hogy az első nap délutánján karhatalmi eszközökkel kellett lehűteni a kedélyeket. Másnap az országos napilapok a békefesztiválról készített tudósításaikba pár sort szúrtak be a következő szöveggel: „Sajnálatos módon, rendbontó elemek késő délután az egyik zenei program közben alkohol hatása alatt rövid időre megzavarták a rendezvényt. A rendezők – rendőri segítséggel – helyreállították a rendet. A fesztivál esti programjai folytatódtak.”⁴

A rendőri fellépés nagysága az ország nyilvánossága előtt rejtve maradt, de – mivel jelentős számú szemtanúja volt a történeteknek (becslések szerint szombaton 120–150 ezren jelentek meg Pusztavacson, a központi színpadon több tízezres tömeg előtt folytak az előadások) – hamar lábra kelt a hír, hogy valójában több volt ez, mint egy „egyszerű” rendcsinálás. Az Agitációs és Propaganda Osztály (APO) akkori vezetője, Lakatos Ernő már egy nappal a fesztivál után szükségét érezte, hogy a „terjedő mendemondák” miatt részletesen tájékoztassa a Politikai Bizottság (PB) tagjait. A szigorúan bizalmas jelentés elkészítésében a Központi Bizottság több osztálya vett részt: az APO, a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya, illetve a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály. Ez

utóbbi ellenőrizte, felügyelte az állambiztonsági szerveket, ezért a jelentésbe bekerültek a belső reakció elhárításért felelős III/III Csoportfőnökség által „szerzett” információk is. Aczél György és a PB többi tagja így megtudhatták, hogy a több száz fős agresszív csoport elfoglalta a színpadot, majd egymást kezdték sörös üvegekkel dobálni, ezért a rendezőség kérte a rendőrség közbeavatkozását, amely vízágyú, könnygázgránát és füstgyertya alkalmazása mellett döntött. A sérültek számát a jelentés nem közölte, de azt igen, hogy rendbontás és garázdaság miatt 17 főt állítottak elő, 3 személlyel szemben büntetőeljárást indítottak, a többi 14-et jegyzőkönyvi figyelmeztetés után elbocsátották. Kiemelte azt is, hogy a rend egy órán belül helyreállt és a rendbontásnak politikai motivációja nem volt, de azért rögzítette, hogy néhány sátoron filctollal és krétával készült „Nem ilyen békét akartunk” feliratot találtak. A dokumentum továbbá kiért arra is, hogy a „lumpen csoportok” garázda magatartását tovább fokozta a nagymértékű alkohol- és egyes esetekben a kábítószerfogyasztás, illetve a nem folyamatos színpadi műsor.⁵

Itt érdemes megjegyezni, hogy augusztus 9-én az állambiztonság „Dejkó” fedőnevű titkos megbízottja arról tájékoztatta tartótisztjét, miszerint a közönség nagy része hosszú időn keresztül követelte a P-Mobil együttest a színpadra, a zenekar azonban nem tudta megkezdeni koncertjét, mivel dobosuk mikrobuszával útközben elakadt. Az egyik rendező végül egy üveget dobott a kiabáló közönség közé, s erre a feldühödött nézők ugyancsak üvegdobálással válaszoltak. (A színpadról eldobott üveget, mint a botrány egyik gyúanyagát, azonban már a jelentést értékelő operatív tiszt is figyelmen kívül hagyta és az együttes körül kialakult „slep” számlájára írta a rendzavarás kezdeményezését,⁶ majd két hónappal később a rendezvény továbbfejlesztésére vonatkozó APO-javaslat közvetlen kiváltó okként csak a P-Mobil együttes késését jelölte meg,⁷ de az eseménnyel foglalkozó rendőrségi szakírásokban sem jelent meg ez a momentum.⁸)

A napilapok augusztus 10-én már a gyorsított eljárás során meghozott bírósági ítéletekről adtak hírt, a fesztiválon letartóztatottakat csoportosan elkövetett és a köznyugalmat súlyosan megzavaró garázdaság büntetőjében találták bűnösnek. Most már a korábbinál valamelyest bővebben írták le az eseményeket, tudatták olvasóközönségükkel, hogy a „fiatalok közül néhányan felmentek a színpadra és ott akarták a műsort végighallgatni. Az együttes azonban ilyen körülmények között nem volt hajlandó elkezdni a műsort. Ezért a rendező felszólította a rendbontókat a színpad elhagyására, akik a kérésnek nem tettek eleget. Ezután többen üres sörösüvegeket, fűcsomókat és földrögöket dobáltak fel a színpadra. A rendőrség a rendbontás megakadályozása érdekében közbelépett”.⁹

A békefesztiválon történt botrányt a hatalom nem kezelte politikai ügyként, viszont az azzal kapcsolatos véleménynyilvánítás minden formáját figyelemmel kísérte. Nem sokkal a történetek után, az augusztus 17-i Iron Maiden koncert ideje alatt a Népstadion parkolójában „Mi történt valójában Pusztavacson?” című röplapot terjesztettek. A gyászkeretbe foglalt szöveg írója saját élményein keresztül jelenítette meg az eseményeket, miközben a rendőrök magatartását „fasisztának”, „nácinak” minősítette, a verésekkel, vízágyúzással, kardlapozással vegyített tömegoszlatás bemutatásakor pedig a chilei Pinochet-diktatúrával vont párhuzamot. Az augusztus 24-én összeállított állambiztonsági napi jelentés a röplapozást „nemkívánatos politikai hangulatkeltésre alkalmasnak” minősítette,¹⁰ majd október 10-én a III/III Csoportfőnökség „tekintettel a cselekmény társadalmi veszélyességére” bizalmas nyomozást indított az ismeretlen elkövető(k) felderítésére.¹¹

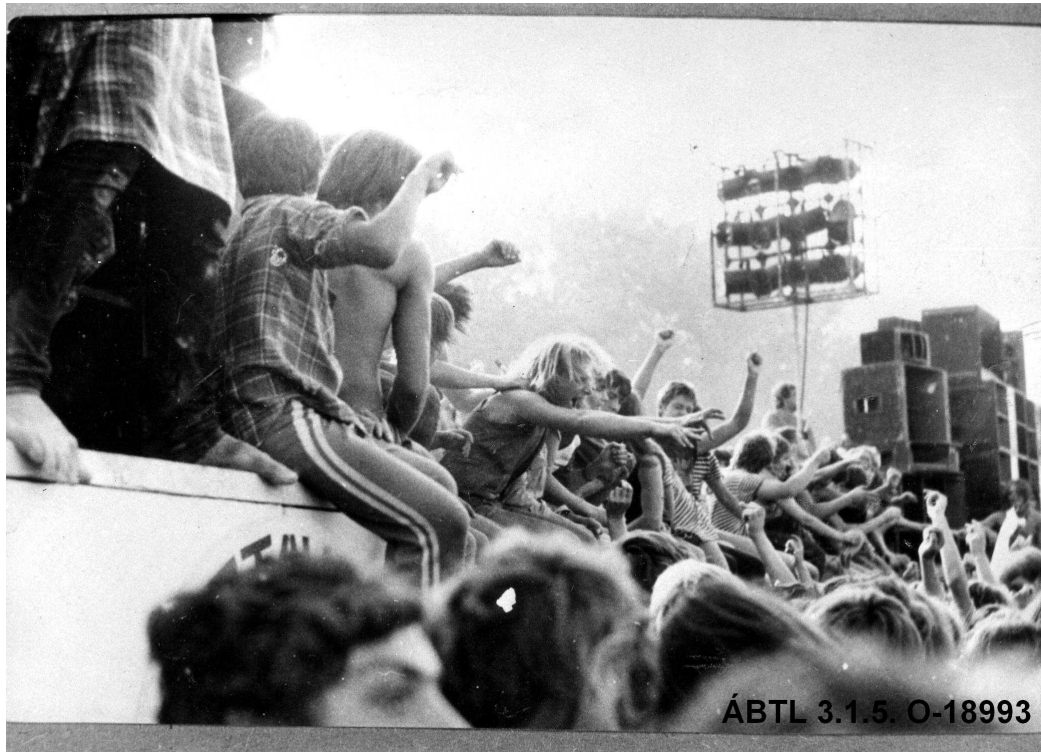
A következő év tavaszán levéllenőrzés és egy, az ifjúságvédelem vonalán foglalkoztatott hálózati személy információi alapján figyelt fel a politikai rendőrség a Debreceni Agrártudományi Egyetem mezőúri Mezőgazdasági Gépészeti Főiskolai Karának hallgatójára, aki a pusztavacsi „összezsapásról” készített fotóiból kilencet kihelyezett a kollégium falújságjára. Két-három nap múlva a felvételek lekerültek a folyosó faláról, de azokat a Szolnok megyei állambiztonság így is alkalmasnak tartotta arra, hogy „a rendőri intézkedésekkel kapcsolatban ellenszenvet keltsenek, illetve a rendőrökkel szemben gyűlöletet szítson [sic!]”. A központi III/III-as szervhez eljuttatott jelentésben továbbá szerepelt, hogy a fiatal a birtokában lévő negatívak felhasználásával diaporámát¹² akar

készíteni „Megkopott ország” címmel,¹³ és az még tovább növelte „bűnlajstromát”, hogy az egyik felvételéből gúnyfotót szerkesztett a főiskolai napokon. Az ügyben bizalmas nyomozás kezdődött, hiszen a fotók ilyen propagálását a „társadalomra való veszélyes” cselekedetnek ítélték, sőt a tervezett diasorozattal kapcsolatban még az is felmerült, hogy a főiskolás esetleg kapcsolatban áll a SZETA nevű ellenzéki szervezettel.¹⁴

A nyomozás kezdetén külön készültek annak dokumentálására, hogy a kiállítási anyag milyen hatást és érzelmeket váltott ki a nézőközönség körében, illetve foglalkoztak a „célszemély” által használt fotólabor titkos átkutatásának lehetőségével is.¹⁵ A fényképmásolatok beszerzését az amatőr fotóssal kapcsolatban álló hálózati személynek kellett megpróbálnia,¹⁶ aki jelentéseiben informálta is megbízóit a képek sorsáról, azaz, hogy a hallgató az engedély nélküli folyosó-kiállítás után heverője fölé tette ki a felvételeket, majd idővel címet is adott sorozatának, saját neve mellé fekete betűkkel sárga alapon a következő szöveget írta: „XX. századi félelem 1985”.¹⁷ A megyei állambiztonság decemberben végül tájékoztatta a kollégiumban lévő társadalmi kapcsolatát, aki ezt követően szokásos „rutin” ellenőrzése során „felfedezte” a képeket, majd közölte fenntartásait az alkotóval, akinek beleegyezésével a negatívokat megsemmisítették.¹⁸ Az ügyben folytatott titkos adatgyűjtés így a „célszemély” előtt fedve maradt. A nyomozás befejeztével megállapították, hogy a fiatal nem állt kapcsolatban az ellenzékkal és konkrét bűncselekményt nem követett el, de mivel úgy látták, hogy ez utóbbi kifejlődésének veszélye fennáll, nevelő jellegű beszélgetés végrehajtásáról határoztak.¹⁹

A dossziében található iratokból nem derül ki, hogy a „kifogásolható mondanivalójúnak” minősített fényképek másolatai hol készültek és milyen úton kerültek a megyei politikai rendőrség birtokába. A 18 papírképről készített reprodukció – egy kivétellel, amely a koncert hallgatóságát mutatja – az 1985. augusztus 4-i pusztavacsi tömegoszlatás fázisait rögzítette. Nyilvánosságra hozataluk, még ha a közönség csak egy vidéki kollégium lakóit is jelentette, elég alapot szolgáltatott készítőjük több mint féléves megfigyeléséhez.

Dokumentumok:

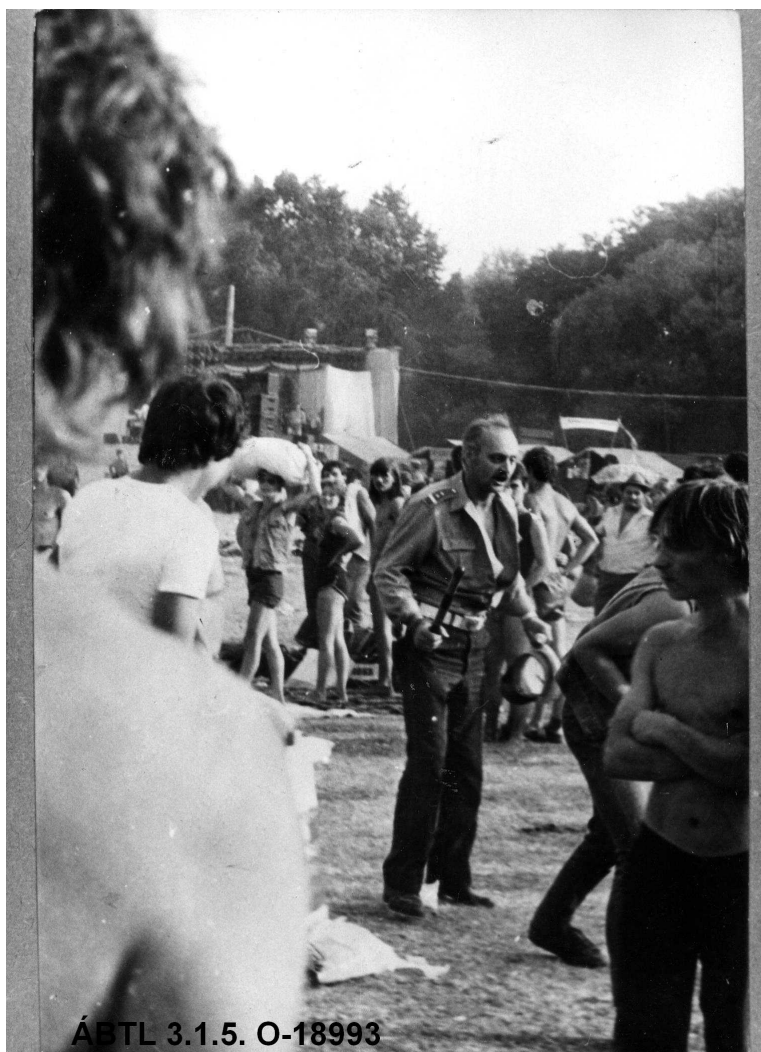
ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

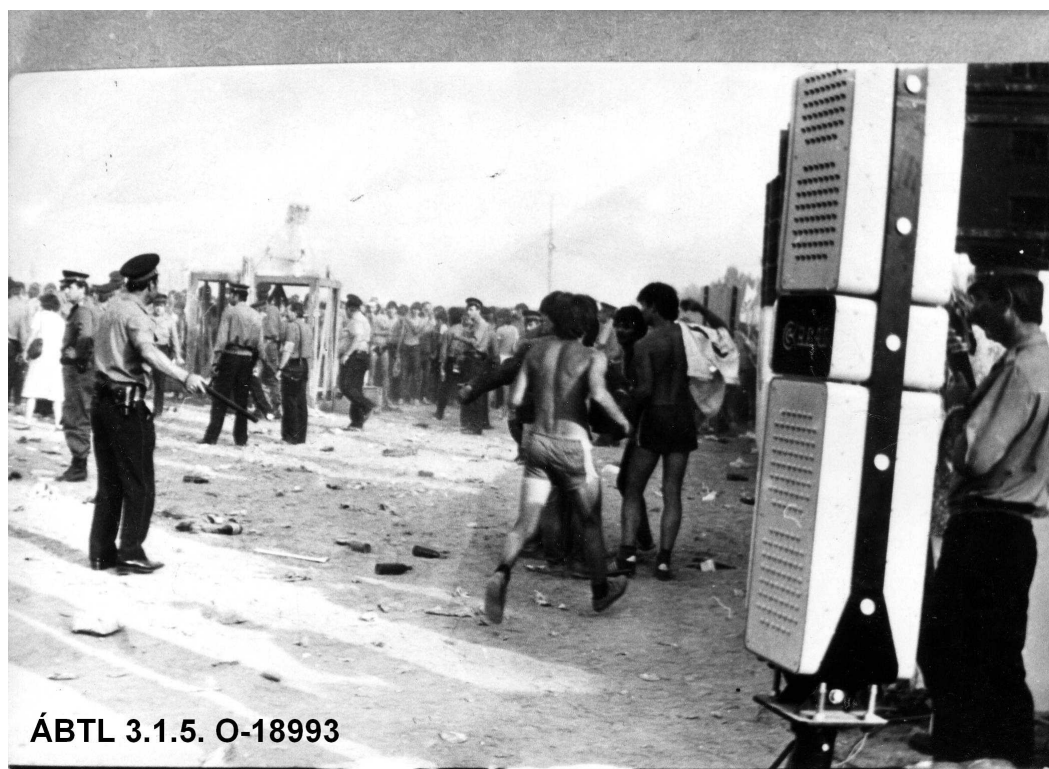

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

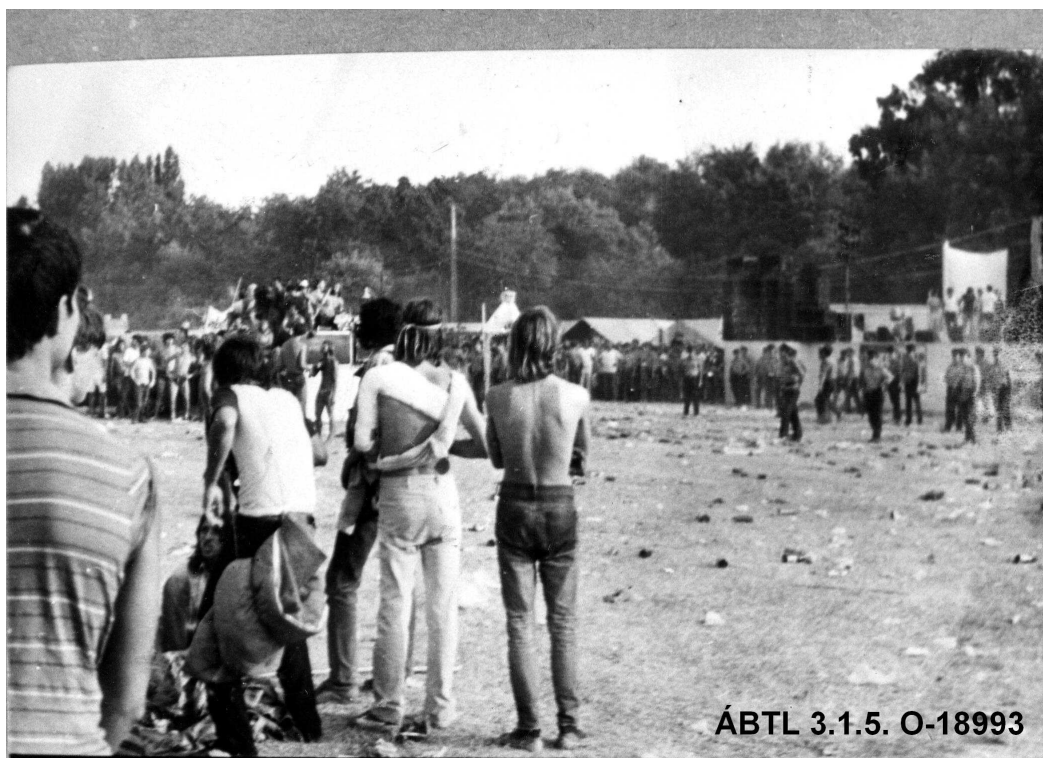
ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

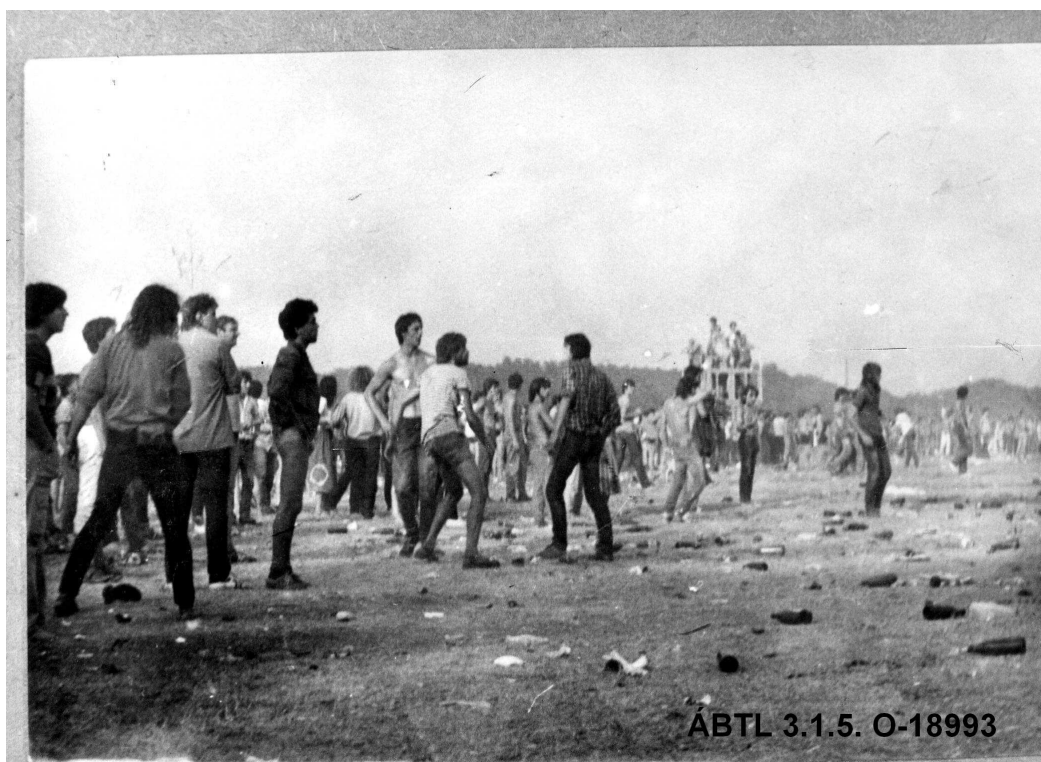
ÁBTL 3.1.5. O-18993

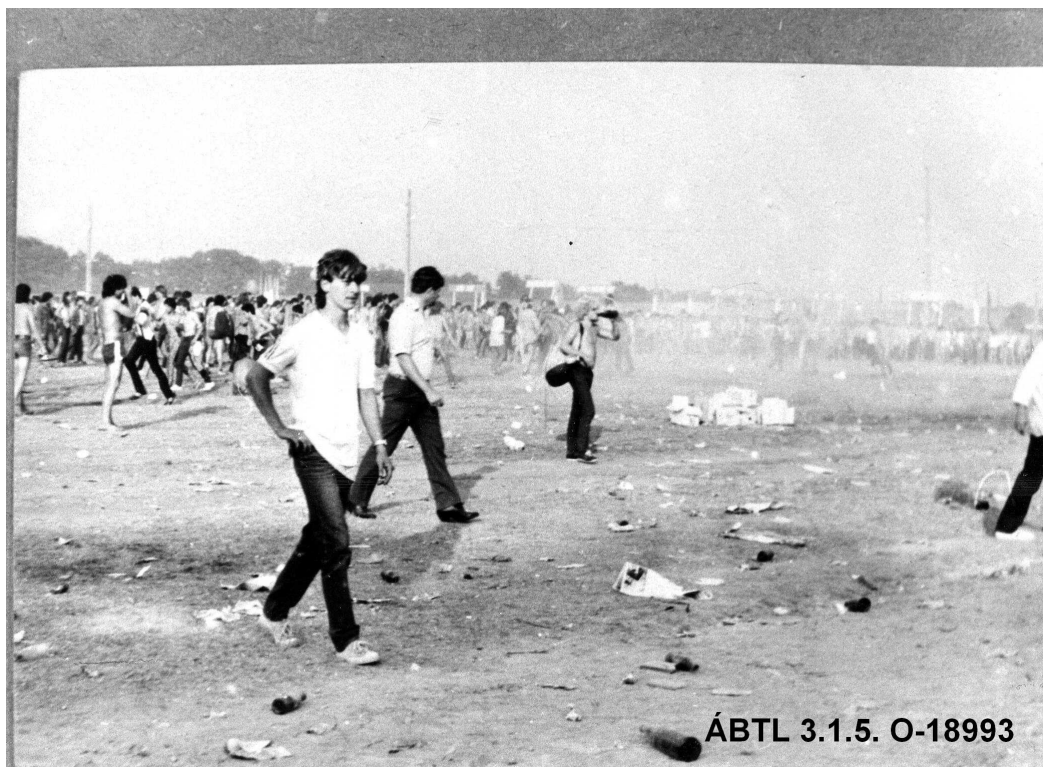
ÁBTL 3.1.5. O-18993

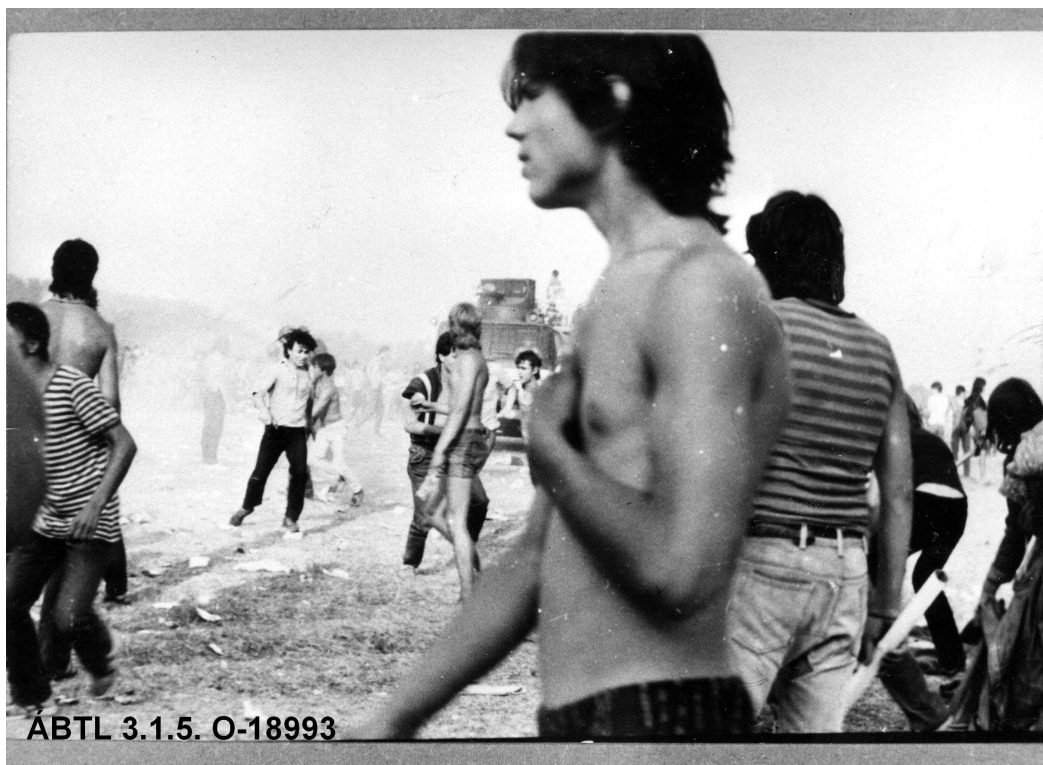
ÁBTL 3.1.5. O-18993

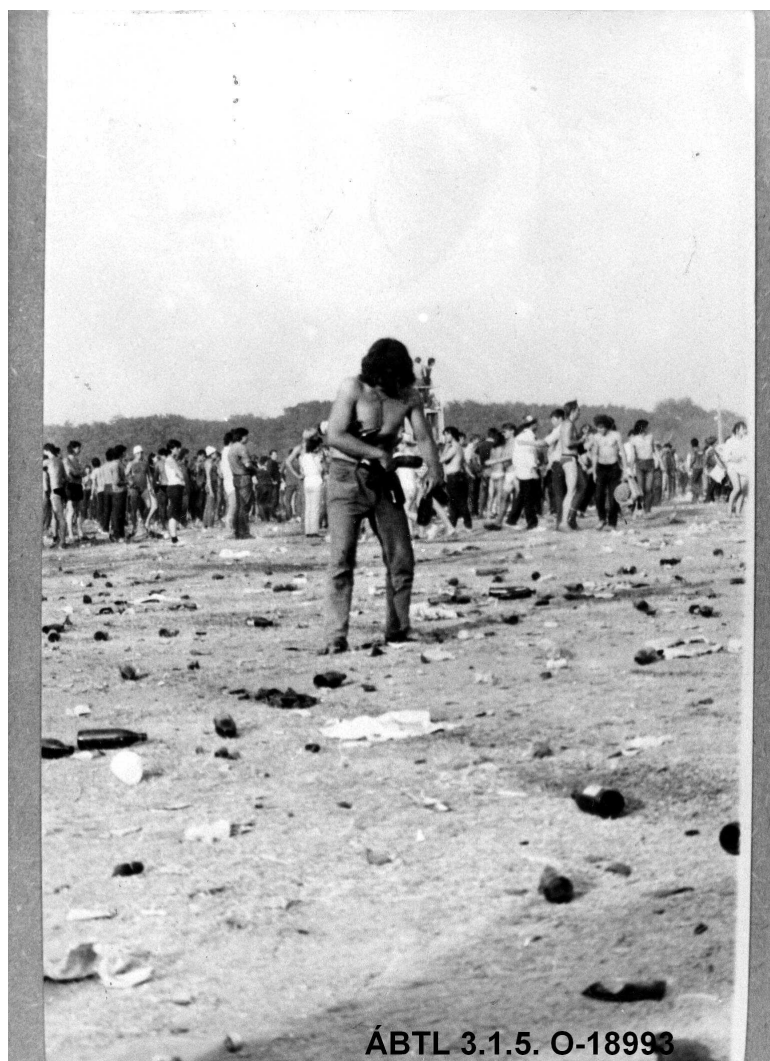
ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

[ÁBTL 3.1.5. O-18993. 180 X 120 mm fekete-fehér papírképek.]

- ¹ MOL 288. f. 41/428. ö. e. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának javaslata és az Agitációs és Propaganda Bizottság állásfoglalása, 1984. június 12.
- ² MOL 288. f. 41/435. ö. e. Javaslata az Agitációs és Propaganda Bizottságnak a pusztavacsi Képes Újság Békefesztivál jellegének továbbfejlesztésére, 1984. október 9.
- ³ A *Képes Újság* július elejétől hetente ismertette olvasóival a várható programot. Lásd a beharangozó írásokat *Találkozunk az ország közepén* címmel.
- ⁴ A közös békevágy erejéről beszélt Molnár Béla Pusztavacson. *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 5. 3., Megkezdődött a kétnapos békefesztivál. Százvezrek Pusztavacson. *Népszabadság*, 1984. augusztus 5. 1, 3., Fesztivál az ország közepén. *Népszava*, 1984. augusztus 5. 5.
- ⁵ MOL 288. f. 11/4422. ö. e. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának jelentése a Politikai Bizottság tagjai számára, 1984. augusztus 6. Vö. ÁBTL 2.7.1. 153/12 számú Napi Operatív Információs Jelentés, 1984. augusztus 6. és ÁBTL 2.7.2. BM Tájékoztató a pusztavacsi Békefesztiválon történt rendbontásról, 1984. augusztus 6. Ez utóbbi, a politikai felső vezetésnek készült jelentés szerint a bedobált üvegektől két személy súlyosan, illetve egy rendőr és további három személy könnyebben sérült. Az APO-n októberben készített javaslat azt tudatta az Agitációs és Propaganda Bizottsággal, hogy a rendbontás során bekövetkező 24 sérülésből 23-at üvegdobálás okozott. Lásd MOL 288 f. 41/435. ö. e. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának javaslata az Agitációs és Propaganda Bizottságnak a pusztavacsi Képes Újság Békefesztivál jellegének továbbfejlesztésére, 1984. október 9. A korszak rockzenei életével foglalkozó Szőnyi Tamás monográfiájában kiegészíti ezt azzal, hogy egy személy lórúgás miatt sérült meg és két rendőr is orvosi ellátásra szorult. Lásd Szőnyi Tamás: *Nyilvántartottak. Titkos szolgák a magyar rock körül 1960–1990*. Budapest, Magyar Narancs – Tihany-Rév Kiadó. 2005. 612.
- ⁶ ÁBTL 3.1.2. M-41158. Lásd erről Szőnyi: i. m. 609–610.
- ⁷ MOL 288 f. 41/435. ö. e. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának javaslata az Agitációs és Propaganda Bizottságnak a pusztavacsi Képes Újság Békefesztivál jellegének továbbfejlesztésére, 1984. október 9. A javaslatok között szerepelt, hogy a továbbiakban az égetett szeszes italok árusítását tiltsák be.
- ⁸ A *Belügyi Szemlé*ben megjelent cikkeket ismerteti Szőnyi: i. m. 610–611.
- ⁹ Ezt az MTI-hírt közölte a *Népszabadság* (1984. augusztus 10. 8.) és a *Népszava* (1984. augusztus 10. 5.), illetve annak egy kissé átfogalmazott változatát a *Magyar Nemzet* (1984. augusztus 10. 10.).
- ¹⁰ ÁBTL 2.7.1. A III. Főcsoportfőnökség 166/7. számú Napi Operatív Információs Jelentése, 1984. augusztus 24.
- ¹¹ Vö. „Fesztivál” fedőnéven vezetett rendkívüli esemény dossziét: ÁBTL 3.1.5. O-19045.
- ¹² A diaporáma vetítés az, amikor általában két vagy több diavetítővel egyetlen vászonra vetítik a képeket, amelyeket úsztatásos technikával egymásra montíroznak. A vetítés alatt zene, vagy szöveg (vagy mindkettő egyszerre) segítheti a nézőt a látottak megértésében.
- ¹³ ÁBTL 2.7.1. A Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság állambiztonsági szerve 9. számú Napi Operatív Információs Jelentése, 1985. április 9.
- ¹⁴ ÁBTL 3.1.5. O-18993. Jelentés hálózati jelentések értékeléséről, 1985. május 2.
- ¹⁵ ÁBTL 3.1.5. O-18993. „Gépész” fn. bizalmas nyomozásban kidolgozott intézkedési terv, 1985. május 2.
- ¹⁶ ÁBTL 3.1.5. O-18993. „Bencsik András” fn. tmb. számára kidolgozott foglalkoztatási terv, 1985. május 2.
- ¹⁷ ÁBTL 3.1.5. O-18993. Kivonat „Bencsik” fn. tmb. 1985. május 3-i és 1985. május 24-i jelentéséből.
- ¹⁸ ÁBTL 3.1.5. O-18993. Jelentés a „Gépész” fn. bizalmas nyomozásban, 1985. december 6.
- ¹⁹ ÁBTL 3.1.5. O-18993. Határozat „Gépész” fn. bizalmas nyomozásban, 1985. december 12.